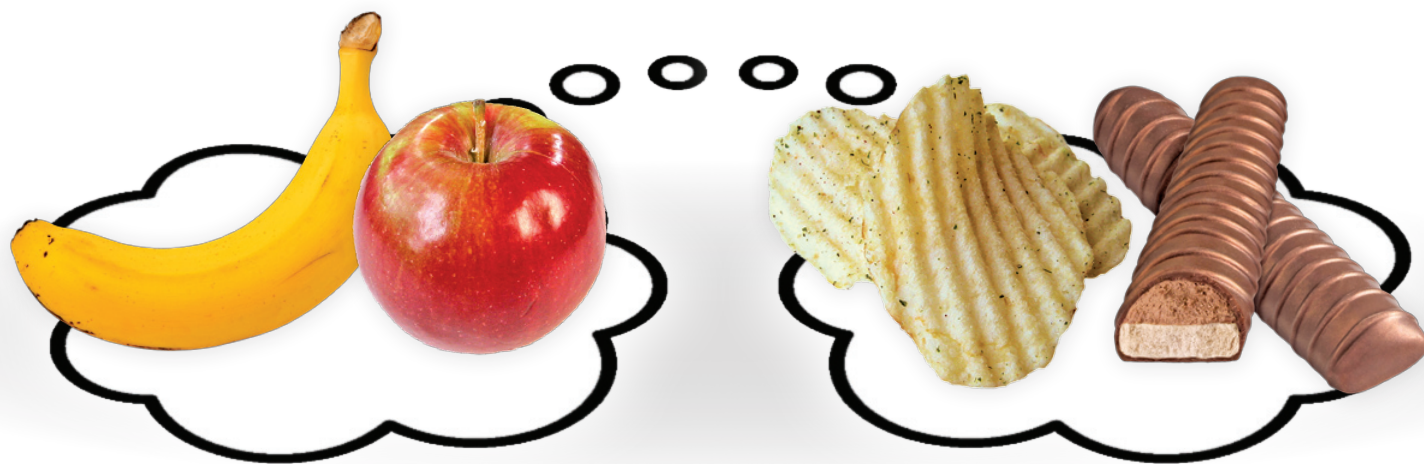




MISEYD NAÐUR

MORALUR

VIT SKULU **HUGSA** UM **UMHVÖRVIÐ**, LIVA **SUNNARI** OG **HJÁLPA NEYÐSTÖDDUM Í FREMMANDUM** LONDUM. **BOÐINI** ERU GREIÐ, MEN **ONKUNSVEGNA** ER TORFÖRT AT FÁA FÓLK AT **SPÆLA** VIÐ. OG **GRANSKINGIN** SÝNIR NÚ OKKARA SELEKTIVA **MORALI** STÓRAN **ÁHUGA**. SAMSTUNDIS VITA SNILDIR **SPINNDOKTARAR** JÚST HVÖRJAR **KNØTTAR** TEIR SKULU **TRÝSTA** Á, FYRI AT FÁA OKKUM AT **VAKNA**



MORALUR

Janus á Ryggi
post@sosialurin.fo

Vit liva í eini moralskari tíð við eini ørgrynnum av góðum sökum at velja ímillum. Vit skulu hugsa grønt, liva sunnari, dálkað minni, spara orku og lata mánaðarligan stuðul til Amnesty, bert fyri at taka nøkur fá dømir. Og vit skulu gera tað fyri mannaættina, framtíðina, jørðina og komandi ættarlið, eru nøkur av boðunum. Men ábendingar eru um, at hesi boðini ikki rína við hjá so nógvum, sum ynskiligt var. Og fleiri orsøkir munnu vera til tað; kanska er talan um eitt »information overload«, ella eru vit bara selektiv, sjálvsøkin og stutt-skygd?

Politiska heimssamstarvið fyri at minka CO2 útlátið er eitt dømi um eina kampanju, ið líðir av, at fólk hugsa stuttsskygt – í hvussu er tá pengapungurin ikki hevur tað gott. »Vit skulu bjarga jørðini fyri komandi ættarlið« er kanska heldur abstrakt fyri summi, tá tey sjálvi ikki hava ráð til breyð í gerandisdegnum. Granskarar eru tí farnir at sýna okkara selektiva morali

stóran áhuga. Spurt verður um júst hvørjar umstøður skulu til, fyri at broyta okkara atferð, og fáa okkum at gera eftir moralskum boðum? At gera tað »rætta«.

Tá fólk bara eru tøl

Rationelt sæð vita flestu okkara, at heimurin líðir. Og vita vita væl, at vit kundu gjørt nógv meir enn vit gera. Men tey sum arbeiða millum neyðstødd vita hvussu avbjóðandi tað kann vera, at fáa onnur at stuðla sínari sök. Og kanningar geva nú ábendingar um, júst hví tað kann vera so torført, at fáa fólk at hjálpa fremmandum neyðstøddum. Eitt nú er staðfest, at fólk eru meiri sinnaði at hjálpa einum einstøkum persóni, enn um talan er um eitt stórt tal av persónum.

Í einari kanningingu lutakarar sýnda mynd av einum einstøkum svøltandi barnið, við navni og einari greiðari fatan av samleikanum hjá barninum. Samstundis vóru lutakarar spurdir, hvussu nógv teir vóru sinnaðir at lata, tá tað snúði seg um túsundtals svøltandi børn í eystara partinum av Afrika. Kanningin avdúkaði, at lutakarar vóru sinnaðir at lata 2,5 dollarar tá tað

snúði seg um einstaka barnið á myndini og bert 1,5 dollara tá tað snúði seg um mongu børnini. Ein skuldi kanska annars hildið, at tað var meiri týðningarmikið at hjálpa mongum enn einum.

Granskarar hava rópt heldur ræðandi fyrbrigdi fyri hagfrøðiliga líkasælu. Tøl siga okkum ikki tað sama sum persónar. Heilagranskarar vísa á, at okkara heili einfalt er gjørdur til at hava samkenslu við persónum og ikki tølum. Tað hjálpir at seta eitt andlit á. Hjálparátøk neyðstøddum at frama, hava lært av hesum, og eru í nógv størri mun farnar at nýta persónar sum dømir í sínum samskipti, heldur enn at ramsa stór tøl upp.

Hví ert tú ikki grønar?

Er torført at fáa okkum at hava samkenslu við øðrum fólki, er kanska uppaftur torførari at fáa okkum at hava samkenslu við umhvørvinum og náttúruni. Ímeðan tey flestu t.d. ásanna, at veðurlagsbroytingar eru ein týðandi avbjóðing, er avmarkað hvussu stór stig tey sjálvi taka fyri at basa trupuleikanum.

Ein frágreiðing frá American

Psychological Association avdúkar, at mong hava lyndi til ikki at síggja veðurlagsbroytingar sum nakra nærverandi hótan í mun til t.d. dálking í nærumhvørvinum. Og nógvar orsøkir eru til líkasæluna. Frágreiðingin vísir á, at fólk ofta samanbera sína egnu atferð við hana hjá øðrum, og soleiðis rættvísgera egna atferð – um flest onnur ikki spara uppá orku ella byggja minni hús, hví skuldi eg so? Ein onnur týðandi orsøk er støddin av veðurlagsbroytingunum – talan er um ein so ovurhondsstóran trupuleika, at atferðin hjá mær ikki hevur nakra veruliga ávirkan.

Umhvørvisblaðið *The Ecologist* hevur víst á, at stig eru tikin til at brúka sálarfrøði til at broyta aferðina hjá einstaklingum í mun til umhvørvið. Eitt nú vísa kanningar, at tað er meiri sannlíkt at fólk spara orku við tølum, ið vísa júst hvussu nógv tey spara við at skrúða nýtisluna niður. Her ber til at brúka persónliga sjálvsøkni konstruktivt fyri at bjarga umhvørvinum.

Ein annar háttur er, sambært blaðnum, at bjóða fólki sjálvi at koma við hugskotum um hvussu vit kunnu spara orku. Á tann hátt slepst undan, at fólk kenna umhvørvisboðskapin sum